

VARGA László

A HADTUDOMÁNY MŰVELŐINEK NÉHÁNY GONDOLATA A DISZCIPLÍNÁRÓL

SEVERAL DISCIPLINE RELATED ISSUES RAISED BY MILITARY EXPERTS

Amikor a fegyveres küzdelem megjelenési formáinak olyan gyors és radikális változását tapasztaljuk, mint napjainkban, akkor joggal merül fel a kérdés, hogy a hadtudomány mit tart erről. Mit tud mondani a hadtudománynak nevezett ismeretrendszer a mai fegyveres küzdelem módjáról, hogyanjáról, amit Clausewitz hadműveletnek nevez. Nem véletlen, hogy a hadtudomány elsősorban a jövő háborúját, annak jellemzőit kívánja feltárni azért, hogy abból kiindulva fogalmazhassa meg mondanivalóját a hadművelet elméletének lehetséges, vagy gyakorlatának már bekövetkezett változásairól.

We are witnesses of rapid and radical changes in appearance of the modern warfare nowadays. What is the response of the military science to that — the question presents itself rightly and it is to be answered. What can a repertory of ideas, knowledge — called military science — tell about the ways or methods of the present-day warfare those are defined by Clausewitz as operations. There is no doubt the military science aims to reveal features of the future warfare in order to formulate its messages on various changes possible in theory or completed in practice of the military operations from this starting point.

ELŐZMÉNYEK

A fegyveres küzdelem mai megjelenési formái, lehetséges jövőbeni mibenléte arra indította a hadtudomány művelőit, hogy szélesebb értelemben vizsgálják a hadtudomány helyét és szerepét napjainkban. A hadtudományt terjedelmes szócikk fogja át az 1995-ben megjelent Hadtudományi Lexikonban [1]. Nagy László a fogalom lényegét az alábbiakban foglalta össze: „Az ókor óta művelt tudományágazat, amelynek tárgyát szinte mindig a haderők és azok tevékenységi formái képezték. Összefoglalja mindazt az ismeretanyagot, amely a háború megvívásának, vezetésének művészetére és történetére vonatkozik.” [2] Nem véletlen, hogy a Magyar Tudomány Napja alkalmából (2003. november 11-én) külön konferencia foglalkozott a hadtudomány mai helyzetével (Merre tovább hadtudomány címmel) [3].

Ács Tibor — a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) IX. Gazdaság- és Jogtudományi Osztálya Hadtudományi Bizottsága 1994. évi újjáalakulásának 10. évfordulójára időzítve — egy rövidebb lélegzetű dolgozatában [4] összefoglalta a hadtudomány fejlődését, tudománytörténetét és a legutóbbi évek történéseit összegezve arra a következtetésre jut, hogy „az elmúlt 3–4 esztendőben ... végbemenő ... változások és kihívások gyakorlatilag felkészületlenül érték ... hazánkat és haderőnket is. Ezekre a változásokra és kihívásokra ... a magyar tudománytól, a hazai hadtudománytól is várnak válaszokat” [5]. A szerző véleménye szerint a hadtudományi kutatások a kihívásokra adandó válaszok mellett pragmatikus (a gyakorlatban is felhasználható) eredményeket is kell, hogy produkáljanak.

A HADTUDOMÁNY A TUDOMÁNYOK RENDSZERÉBEN

Érthető, ha a hadtudomány mai jeles képviselői megfogalmazzák gondolataikat az általuk művelt tudomány alapkérdéseiről, hiszen mint a szakirodalomból látható, a jelen körülmények között (valószínűleg egyébként, hogy ez általában is igaz) újra górcső alá kell venni a korábban mindenki által egységesen értelmezett és használt fogalmakat.

A hadtudományi kutatásról vallott legfontosabb alapvetések összefoglalására és ezekkel kapcsolatban saját gondolatainak közreadására tett kísérletet Szternák György azzal a bevallott céllal, hogy muníciót adjon a politikai és katonai felső vezetők számára. Az általa idézett Szabó Miklós szerint a „jelenkor megismeréséhez és a megfelelő válaszok kidolgozásához nélkülözhetetlen a tudomány (a hadtudomány) hozzájárulása” [6]. Ezzel együtt a hadtudomány művelői testületként is kifejezésre juttatták ebbéli elszántságukat. Az MTA Hadtudományi Bizottsága és köztestületi tagsága II. tudományos konferenciájának állásfoglalása világosan leírja azokat a célokat [7], amiket a hadtudósok a tudományos élet középpontjába kívánnak állítani.

Kőszegvári Tibor például javaslatot tesz arra, hogy a hadtudomány fogalmát hogyan lehetne (kellene) definiálni, újradefiniálni a mai körülmények között. A szerző kitarat emellett, hogy a hadtudomány önálló és a jövőben is művelendő diszciplína (amit egyébként sokan vitatnak), ugyanakkor ő is érzi az újragondolás szükségességét. Lezögezi, hogy „a korunkban lezajló fegyveres konfliktusok kezelése, a haladó emberiséget fenyegető veszélyek elhárítása megköveteli a hadtudomány művelését és továbbfejlesztését. Korunkban számos olyan problémával kell szembenézniük a hadtudomány művelőinek, amelyek megoldása követeli a tudományos kutató, elemző és a gyakorlati megoldást nyújtó válaszokat.” [8] A hadtudomány fogalmát korábban elsősorban a háborúhoz, a fegyveres küzdelemhez kötötték. A jelenkori kihívásokat áttekintve a szerző arra a következtetésre jut, hogy itt az ideje újszerűen megadni a hadtudomány fogalmát [9] (amit egyébként a korábban említett Állásfoglalás elfogadásra és általános alkalmazásra javasol). Nevezetesen: „a hadtudomány a nemzetközi és nemzeti biztonságot fenyegető kihívások és veszélyek ellen alkalmazott katonai erők és eszközök sikerét meghatározó elméleti tételek és gyakorlati tapasztalatok összefoglaló ismeretrendszeré.” Nézeteit a korábban említett konferencián előadásában [10] is megismételte.

Szternák György — elfogadva a Kőszegvári Tibor által alkotott fogalmat — az alábbiak szerint fogalmazta meg a hadtudományi kutatómunka általa legfontosabbnak tartott területeit:

- a) „Az ország biztonsága katonai veszélyeztetettségének és fenyegetettségének széles körű elemzése a NATO-tagság körülményei között. Az elemző munka során nem cserélhető fel a veszély és a fenyegetés sorrendje, még akkor sem, ha azok azonos forrásból és okból származnak.
- b) Az állam, a szövetség elégséges védelmi képessége elméletének megfogalmazása. A kutatómunka során az elégséges védelmi képességre kell helyezni a hangsúlyt, mert az állam, a szövetség nem fenyegethet más államokat és szövetségeket. Továbbá, meg kell határozni az állam viszonyát a háborúhoz, annak elkerülési módjához.
- c) A fegyveres erő reformja irányának, formájának és módjának a kidolgozása. A kutatómunkában célszerű figyelembe venni, hogy napjaink biztonsági és katonapolitikai környezetében a katonai erő kizárólag a nemzeti (szövetségi) érdekek, értékek és a biztonság védelmére hivatott. A biztonságot elsősorban nem katonai erővel és eszközökkel kell biztosítani; a fegyveres erő a háború, a fegyveres konfliktus megelőzésének ügyét kell, hogy szolgálja a jövőben.
- d) Az új követelményeknek megfelelő oktatás és kiképzés formáinak, módszereinek kidolgozása. Így lehetővé válik a védelmi szektorban dolgozók számára a szakmájukhoz, a hivatásukhoz szükséges ismeretek és gyakorlat megszerzése, folyamatos fejlesztése. Nem utolsó sorban megteremtődnek a társadalom által igényelt hadtudományi kutatómunka korszerű feltételei.”¹

Nem meglepő, hogy ez a gondolkodás nem csupán a magyar hadtudományban van jelen, hanem a nemzetközi (elsősorban NATO) közegben is. Szabó Miklós említi, hogy a Magyar Hadtudományi Társaság éves konferenciájának középpontjába a NATO helyzetének, jövőjének vizsgálatát helyezte [11]. Szenes Zoltán a konferencián tartott előadásában ugyan kritikusan szól a NATO átalakításának Magyarországra gyakorolt hatásáról, de pozitívként említi, hogy „...és szövetségi tagságunk tanulságai elemzésének hiánya egészséges pezsgést idézett elő a hadtudományi gondolkodásban és kutatásokban” [12].

¹ Szternák György gondolatai a hadtudományi kutatásról

A NATO ebben az ügyben tett erőfeszítései egyébként népszerű témának számítanak a szerzők körében. A Szép Zoltán, Horváth Zoltán szerzőpáros azonban már nem a tisztán tudományelméleti megközelítést részesíti előnyben, hanem görcső alá veszi a szövetség elméleti tételeit és szándékolt gyakorlati lépéseit [13].

VÁLTOZÁSOK A HADMŰVELETEK ELMÉLETÉBEN

Az előző fejezetben hivatkozott művek kiválóan alkalmasak arra, hogy átvezessék az olvasót a hadművelet elmélet (mint a hadtudomány sokak által legfontosabbnak tartott) területére. Közbevetőleg jegyzem meg, hogy Kőszegvári Tibor szerint az orosz (korábban szovjet) forrásokban a hadtudomány meghatározásánál mindig találkozunk a „hadművészet”-tel², amelyet a „hadtudomány legfontosabb elméleti részének a hadászatot, a hadműveleti művészetet és a harcászatot felölelő elméleti területként kezelnek” [14].

A háborús és nem háborús katonai műveletekről egyre több munka jelenik meg, amelyekkel kapcsolatban Bognár Károly megállapítja, hogy „a hazai tudományos műhelyekben megindult a háború jelenlegi és belátható jövőben is korszerű fogalmának és tartalmának kialakítására irányuló tevékenység. Ez a munka azonban csak akkor lehet sikeres és eredményes, ha abban a politika, a filozófia és a hadtudomány legjelesebb művelői egyesítik erőfeszítéseiket” [15].

A hadművelet elmélet változásáról mindenekeelőtt úgy kapunk képet, ha felfigyelünk arra, hogy több szerző fejt ki gondolatait a fegyveres küzdelem legújabb kori (21. századi) formáiról. A már korábban említett Szép László, Horváth Zoltán szerzőpáros megállapítja, hogy a Szövetségben már 4. és 5. generációs hadviselésről beszélnek, továbbá, hogy a „különböző NATO-szakmai fórumokon több neves szakértő is állást foglalt amellett, hogy a futurisztikusnak tűnő elméletek azonban már hamarosan a mai háborúk, fegyveres küzdelmek alapvető elemei lesznek” [16].

A magyar források általában a fegyveres küzdelem alatt a hadtudomány tárgyát (hadászati műveleteket, hadműveleteket és a harcászati tevékenységet) értik. A kérdéskör egyik kutatója, Deák János dolgozatai egyikét [17] a jövő fegyveres küzdelmei leírásának szenteli. Abból indul ki, hogy „a jövő háborúiban és fegyveres konfliktusaiiban nem lehet majd azokkal a fegyveres erővel a feladatokat végrehajtani, illetve a feladatok végrehajtásában részt venni, amely fegyveres erőket a múlt háborúira hoztak létre, szerveztek és készítettek fel” [18]. A háborús és nem háborús műveletek általa preferált felbontása után a jövő háborúinak várható jellegét elemzi és megállapítja: „A jövő háborúiban megváltoznak a hagyományos, megszokott elképzelések ... a hadműveleti elmélet ... terén is.” [19]

Egyet lehet érteni a mű azon következtetésével, miszerint „a jövő háborúiban megváltoznak a hagyományos, megszokott elképzelések nemcsak a hadászat, hanem a hadműveleti elmélet³, valamint a harcászat során is.” [20] Nehezen vitatható azon tétele, miszerint nehéz lesz különbséget tenni a hadászat⁴ és a hadművelet⁵ elmélete között. Emellett a szerző megfogalmazza azt is, hogy a jövő háborúiban (fegyveres konfliktusokban) a hadászati-hadműveleti elvek új tartalmat nyernek (nyerhetnek).

Hasonló következtetésre jut Molnár István is, aki szintén kísérletet tesz arra, hogy megfogalmazza a jövő háborújáról alkotott nézetét. Deák Jánossal egybehangzóan azt állítja: „a hadászati, hadműveleti és harcászati síkok várhatóan jobban el fognak mosódni.” [21]

A Magyar Tudomány 2005. évi ünnepe kiemelt rendezvénye volt *A katonai erő újszerű alkalmazása a 21. század elején* címmel — a Magyar Hadtudományi Társaság, a Honvéd Vezérkar, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, a Katonai Felderítő Hivatal, a Katonai Biztonsági Hivatal, a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum és a Biztonságpolitikai Szakkollégium közös rendezésében — megtartott tudományos szakmai konferencia, ahol a plenáris elő-

² Hadtudományi Lexikon Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest 1995. p. 467. (военное искусство)

³ Minden bizonnyal a szerző a hadműveleti művészet (Hadtudományi Lexikon Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest 1995. p. 466.) elméletét érti alatta

⁴ Hadtudományi Lexikon Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest 1995. p. 434-435.

⁵ Hadtudományi Lexikon Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest 1995. p. 465.

adókat követően három szekcióban folyt a tanácskozás. A tanácskozáson Szenes Zoltán a 21. század katonai kihívásait elemezte [22], Nagy Zoltán a NATO szempontjából vizsgálta a 21. század fegyveres küzdelmeinek irányait és kihívásait [23], míg Braun László a magyar katonai erő újszerű alkalmazásáról [24] osztotta meg gondolatait a konferencia résztvevőivel.

Anélkül, hogy a hivatkozott szerzők nézeteinek ismertetésére kitérnék, idézem a konferencia zárszavában elhangzott konklúziót. „A konferencián felmerült kérdések sora, a vita iránya jól mutatja, hogy századunk elején a biztonság, a védelem, a katonai erő építése, alkalmazása, képességei fejlesztése terén vannak olyan újszerű kérdések, amelyek elméleti megalapozásában, a gyakorlati megoldások útjainak, módjainak feltárásában, kutatásában szerepet vállal, szerepet kell, hogy vállaljon a hadtudomány, hiszen képes az előtte álló feladatok megoldásához új ismereteket adni. ... A mai konferencia is rámutatott, hogy a korábbiakhoz képest jelentősen kibővült a hadtudomány repertoárja, amelyben sok az újszerű, megválaszolendő, vagy kevésbé kimunkált kérdések sora.” [25]

A hadtudomány művelői között egyre általánosabb az a nézet, hogy a fegyveres küzdelem már magában foglalja a válságreagáló műveleteket. Ugyanakkor a szakirodalomban fellelhető a fegyveres küzdelemnek az a felosztása is, miszerint megkülönböztetünk háborús és nem háborús katonai műveleteket. A két vélemény között lényeges eltérés nincsen, csupán a katonai műveletek csoportosításában különbözik.

Az említett műveletekben megváltozott a hagyományos értelemben vett győzelem fogalma. A válságok katonai jellegű megoldásának kezdetén a válságkezeléssel megbízott, vagy az abban résztvevő államok elsősorban és általában diplomáciai eszközökkel, majd katonai megelőző intézkedésekkel (erőkivetítés, nyomásgyakorlás) törekednek a válságot kiváltó okok megszüntetésére. Továbbá tárgyalásokkal, gazdasági és más szankciók bevezetésével kényszerítik az adott állami vezetést, hogy lemondjon a válságot előidéző szándékáról. A válságreagáló műveletekben a cél nem az ellenség megsemmisítése, hanem inkább a békés rendezésre, a fegyveres konfliktus megelőzésére való törekvés, elsősorban politikai, diplomáciai és gazdasági eszközökkel. Ha ezek a megelőző intézkedések nem vezetnek eredményre, akkor általában katonai műveletre kerül sor a biztonság és a béke megteremtése érdekében. Ebben az esetben — a fegyveres küzdelem törvényeinek megfelelően — az ellenség politikai, közigazgatási, katonai vezetésének megbontása, katonai képességektől való megfosztása az elsősorú feladat [26].

Az utóbbi években lezajlott katonai műveletek tapasztalatait figyelembe Szternák György a békekikényszerítés, a békefenntartás, a békeépítés kérdéseit vizsgálva az alábbiakat állapítja meg: „...napjainkra a fegyveres küzdelem bonyolultabb lett. A hadtudományi kutatások középpontjába kerültek a következő kérdések: milyen hatással van a fegyveres erő korábbi feladatai végrehajtására, a szervezetek működésére, a katonák kiképzésére, felkészítésére a fegyveres küzdelem tartalmának és formájának a változása, kibővülése? Ezek a műveletek (békefenntartás, békekikényszerítés) a hadtudomány tárgyát képezik-e (hadászati művelet, hadművelet, harctevékenység), vagy a fegyveres küzdelem új formái, amelyek további kutatást igényelnek a korábban lezajlott műveletekből levont tapasztalatok alapján?”⁶

Néhány esetben a következő megállapítás is megtalálható a hazai szakirodalomban: figyelembe véve a magyar fegyveres erő jelenlegi és tervezett szervezetét, hadászati, hadműveleti kérdésekkel nem kell foglalkozni a hadtudományi kutatások során — állítják néhányan a hazai kutatók közül, hiszen a magyar fegyveres erő állományában csak dandárok és zászlóaljok találhatók. Ez a nézet és vizsgálati módszer Szternák György szerint hibás, mert ez azt is jelentheti, hogy a külföldi hadászati, hadműveleti jellegű tanulmányokat sem szükséges ismerni. Véleménye szerint ezt a sajátos gondolkodásmódot az is okozhatta, hogy az utóbbi tíz-tizenöt évben a világ több államában, így hazánkban is a fegyveres erő reformja elsősorban létszámcsökkentésben nyilvánult meg. Ennek következtében felborult a haderőnemek és a fegyvernemek közötti arány, sőt fegyvernemek szűntek meg a fegyveres erőben. Ezek a változások hatással voltak és vannak a hazai hadtudomány elméletének fejlődésére, a ka-

⁶ Szternák György gondolatai a fegyveres küzdelem problémáiról

tonai felsőoktatás helyzetére még akkor is, ha időközben hazánk az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének és az Európai Uniónak is tagja lett⁷.

Hajma Lajos tapasztalatai szerint a fegyveres küzdelem, a háborús és nem háborús katonai műveletek tudományos igényű kutatása csak a hadászat, a hadművelet és a harcászat (a háború, a fegyveres küzdelem szintjei) jellemzőinek együttes vizsgálatával képzelhető el. Korábban készült értekezéseket tanulmányozva bizonyítja, hogy csak ilyen módszer alkalmazásával születtek jól hasznosítható eredmények. Továbbá — harci tapasztalatokkal rendelkező parancsnokokra hivatkozva — állítja, hogy azok a legképzettebb parancsnokok hadászati, hadműveleti kérdésekben, akik pontosan tudják, hogy mi történik harcászati szinten, a fegyveres küzdelem valamennyi fajtájában és formájában, függetlenül beosztási helyzetüktől. A fegyveres küzdelemben a harcászati szint az, ahol a döntés a parancsnok tudásával, a fegyverek erejével győzelemre vagy vesztesésre fordul. Ha a parancsnokok készség szinten hajtják végre a harcászati feladatokat és arra törekszenek, hogy dandárszintű vezetők legyenek, hazai és szövetségi parancsnokságokon teljesítsenek szolgálatot, akkor előbb összhaderőnemi, többnemzeti hadászati ismereteket kell szerezniük, hogy világosan értsék, tudják: a nemzeti fegyveres erő hol és hogyan illeszkedik a Szövetség átfogó rendszerébe és feladataiba. A szerző a kérdés átfogó vizsgálatáról ír és állást foglal mindhárom szint fontosságát mellett [27].

A fegyveres erők megváltozott feladataival kapcsolatos szakmai vita egyik területe a békefenntartás és a békekikényszerítés közötti különbség vizsgálata, elsősorban a fegyveres küzdelem szempontjából. Szakmai körökben az a vélemény, hogy mindkettőre fel kell készíteni a résztvevőket. A válságreagáló műveletekkel foglalkozó dokumentumok a békekikényszerítésen a katonai rendszabályok maradéktalan érvényesítését, a katonai műveletek végrehajtását értik. Ennek eredményeként az agresszor lemond szándékáról, vagy megfosztják képességeitől, de ez nem minden esetben jelenti a megsemmisítést. Fontos alapelv, hogy a műveletben végrehajtott tevékenység és a politikai célkitűzések összhangban legyenek. A katonai erő alkalmazása biztosítsa a megkötött egyezmények, vagy a nemzetközi közösség által megfogalmazott követelmények (feltételek) teljesítését. A békekikényszerítő műveletek fontos eleme az emberi jogok, és a polgári lakosság védelme. Az utóbbi évek konfliktusaiban az emberi jogok megsértése, a népirtás, az etnikai és vallási alapú tisztogatás gyakran előfordult. Ezért a békekikényszerítésben részt vevő, az egymással harcoló erőket szétválasztó katonai erő feladata ezek megszüntetése, akár a fegyverek alkalmazásával is.

A napjainkban zajló válságreagáló műveletek — amelyeknek többsége katonai művelet — eseményei igazolják, a békekikényszerítés, békefenntartás tapasztalatait feldolgozó vizsgálat szükségességét. Világosan meg kell fogalmazni a békekikényszerítés célját, majd a békefenntartás feladatait.

A téma kutatói⁸ szerint a békekikényszerítést a manőverező jelleg fogja jellemezni és meghatározni a jövőben is, mert ez fegyverrel végrehajtott katonai művelet, a fegyveres küzdelem tárgya. A békekikényszerítés célja lehet az ellenség (az agresszor, a szemben álló felek) összekovácsoltságának, harcképességének, vezetésének megtörése, a kezdeményezés megszerzése és folyamatos fenntartása.

A jövőben kialakulhatnak olyan válságok, konfliktusok, amikor nehéz vagy egyszerűen lehetetlen előre jelezni az érintett felek egymáshoz és a nemzetközi erőkhöz való viszonyát, a válság elmélyülésének körülményeit. Ha a békefenntartó műveletet békekikényszerítéssel kell felváltani, célszerű a nemzetközi erőket új mandátummal (felhatalmazással) ellátni. Erre azért van szükség, mert nagy valószínűséggel a feladat is változni fog. Ez a körülmény gyakorlatilag kizárja, hogy a békekikényszerítés ugyanazokkal az erőkkel teljesíthető, mint a békefenntartás. Ez fordítva is igaz. A szövetség békefenntartó erői általában könnyű fegyverzetűek, így a békekikényszerítés feladataira csak aránytalanul nagy veszteségek árán képesek. Természetesen minden válsághelyzet más és más, így nem lehetnek azonosak a megoldások sem.

A hivatkozott kutatók összegzett következtetése szerint a katonai erővel végrehajtott békekikényszerítés a fegyveres küzdelem egyik formája, amelynek sikeres megvívására a katonákat és a kötelékeket hagyományos módon kell kiképezni, felkészíteni, figyelembe véve a nemzetközi összetételt és a válságkörzet valamennyi jellemzőjét.

⁷ Szternák György gondolatai a hadtudományi kutatásról

⁸ Mások mellett Szternák György és Deák János

Kiemelt jelentősége van a béketeremtés, békekikényszerítés utáni stabilizációnak a volt hadszíntér teljes területén. Az egész katonai művelet és az esetleges személyi és anyagi veszteség hiábavaló, ha a békeépítés, a békeállapot megteremtése nem sikerül. Talán még ennél is fontosabb, hogy meg kell teremteni a lakosság számára a jövőbeni boldogulás valamennyi feltételét – írta tapasztalatai összegzésében Klaus Naumann [28].

A jövő háborús- és nem háborús katonai műveleteiben kiemelt szerepet kap a településeken, beépített területeken folyó harc, amely az állami és helyi hatalmi irányítás, az életfeltételek központja. Különösen igaz ez az elmaradott térségekre, a mostoha időjárási és természeti körülményekre vonatkozóan, mert az állam lakosságának többsége ott él. A települések lakossága, a helyi közigazgatás vezetői, a nem kormányzati szervek együttműködésre kényszerülnek (vagy nem) a műveletek parancsnokaival. Ez azt jelenti, hogy felértékelődött a civil-katonai kapcsolatok jelentősége azért, hogy a katonai művelet a lehető legsikeresebb legyen. Történelmi tapasztalat, hogy a város jelenti a legnagyobb kihívást bármilyen erő számára [29].

Szintén nem bocsátkozva a részletekbe a vonatkozó irodalom felkutatása során azt tapasztaltam, hogy a korábban leírt átfogó nézetek mellett a hadművelet elmélet változásai megjelennek abban is, hogy a hadművészet egy-egy részterületét vizsgálják a téma szakértői. Így például a hadművészet egyik részterületéről, a katonai vezetés elméletéről⁹ említék két tanulmányt, amelyek a vezetés bizonyos kérdéseivel foglalkoznak, és mintegy jelzik a hadműveleti elmélet változásait is. Szabó György például a NATO által alkalmazott tervezési folyamatba illesztve mutatja be a döntéshozatal folyamatát szabályozó alapidokumentumokat a nem háborús műveletekben, a műveleti tervezés elveit és eljárásait, valamint az elhatározás kidolgozásának lépéseit, szakaszait [30]. Örley György tanulmányában a hadművelet elmélet egyik részterületéről fogalmazza meg gondolatait, nevezetesen, hogy a katonai vezetés hogyan valósítható meg egy műveletben a mai viszonyok között. A szerző a műveleti központok útján való vezetés gyakorlatát vizsgálja a KFOR¹⁰ és az EUFOR¹¹ műveletekben [31].

KÖVETKEZTETÉSEK

A hadművelet elmélet jelenkori változásairól a hadtudomány mai művelőinek munkásságán keresztül kaphatunk képet. A MTA reformtörekvésein belül a hadtudomány is egyfajta kihívás előtt áll. Nevezetesen, hogy választ kell adnia a fegyveres küzdelem mai gyakorlata (és elmélete) által felvetett kérdésekre, ezzel is bizonyítva létjogosultságát a tudományok világában.

Az igény megfogalmazódik a hadtudomány sorsáért felelősséget érző hadtudósok oldaláról, akik jól érzékelik azt, hogy a mai kor kérdéseire adott tudományos válaszok (vagy a kérdések tudományos igényű megfogalmazása) nem kerülhetők meg. A hadtudomány attól lesz és marad tudomány, ha ezeket a kérdéseket és válaszokat meg tudja fogalmazni.

Még sürgetőbben fogalmazódik meg ez az igény a hadtudomány eredményeinek gyakorlati alkalmazói részéről, akik elsőként találkoznak szembe azzal a problémával, hogy a korábbi elvek, tézisek és az azok alapján létrehozott, kiképzett erők nem alkalmazhatók a jelenkor konfliktusainak megoldására a korábbi elvek alapján, ha egyáltalán alkalmazhatók.

Az általam feltalált szakirodalom tanulmányozása alapján azt a következtetést vonom le, hogy a tudomány mai művelői elsőrendű fontosságú kérdésként jelölik meg a jövő fegyveres konfliktusainak (háborúinak) mibenlétét, az azzal összefüggő ismeretrendszer megalkotását. Ebből vélik levezethetőnek a katonai erők generálásának, építésének, szervezésének, fenntartásának, felkészítésének és esetleges alkalmazásának (vagy nem alkalmazásának) alapkérdéseit.

A dolgozat eredményének tartom, hogy a vonatkozó szakirodalom egy részének felkutatásával és tanulmányozásával kimutattam, hogy mi az a hadtudományt érintő néhány alapkérdés, ami a mai hadtudósokat foglalkoztatja.

⁹ Hadtudományi Lexikon Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest 1995. p. 674.

¹⁰ KFOR – Kosovo Force (Koszovói Erők)

¹¹ EUFOR – European Union Force (Európai Unió Erők)

Emellett talán sikerült érzékeltetnem azt a kihívást, amivel a hadtudomány művelői akkor kerülnek szembe, amikor a fegyveres küzdelem mai megjelenési formáit kutatva akarnak tudományos eredményeket elérni. Teljesen természetes, hogy amikor a fegyveres küzdelem megjelenési formái gyökeres változásokon mennek át, akkor ez mélyreható változásokat indukál a hadművelet elméletében is. Enélkül pedig esély sincs a gyakorlatban is alkalmazható tudományos tételek megfogalmazására, azoknak a katonai felsőoktatásba vagy a tudósképzésbe való beillesztésére.

Végezetül egyetértek azokkal, akik azt mondják, hogy a magyar hadtudomány esetében (már ami a tudományos eredmények forrásait érinti) a legtöbb hivatkozás a tudományos közlésekben angol nyelvű szakirodalomból kerül ki, elvértve találni német, francia, esetleg orosz és más szerzőktől idézetet. Vélhetően a fegyveres küzdelem jellemzőinek vizsgálata nem lehet teljes, ha egyoldalúan csak az angol nyelvű irodalmat tanulmányozzuk. Szinte biztos, hogy teljesebb lenne a magyar hadtudomány, ha ismernénk a kínai, indiai, brazil és más katonatudósok kutatási eredményeit a háborúról, a fegyveres küzdelem megívásának módjairól.

Kulcsszavak: hadtudomány, fegyveres küzdelem, hadművelet, elmélet, gyakorlat

Keywords: military science, warfare, operations, theory, practice

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1.] *Hadtudományi Lexikon Magyar Hadtudományi Társaság*, -Budapest 1995. -pp. 447-478.
- [2.] NAGY László: *Gondolatok a hadtudományról és a Társaságról* -In. Hadtudomány 2003/3-4. szám -p. 91.
- [3.] *Merre tovább hadtudomány?* Hadtudományi Tájékoztató 2004/1. szám
- [4.] ÁCS Tibor: *Jubilál a MTA Hadtudományi Bizottsága* -In. Hadtudomány 2004/3-4. szám -pp. 53-66.
- [5.] Ref. 4. -p. 65.
- [6.] SZABÓ Miklós: *A hadtudomány jelenkori felelőssége, lehetőségei és határai* -In. Hadtudomány 2006/1-2. szám, -pp. 3-8.
- [7.] *A MTA Hadtudományi Bizottsága és köztestületi tagsága II. konferenciájának állásfoglalása* -In. Hadtudomány 2007/1. szám -p. 14.
- [8.] KŐSZEGVÁRI Tibor: *A hadtudomány mai problémái, területei és új fogalma* -In. Hadtudomány 2007/1. szám p. 9.
- [9.] Ref. 8. -p. 13.
- [10.] KŐSZEGVÁRI Tibor: *Gondolatok a hadtudományról* -In. Új Honvédségi Szemle 2007/5. szám -pp. 35-39.
- [11.] SZABÓ Miklós: *A NATO feladatrendszerében az elkövetkező tíz évben várható változások* In. Hadtudomány 2006/4. szám -p. 6.
- [12.] SZENES Zoltán: *A NATO-transzformáció hatása Magyarországra, a Magyar Honvédségre* -In. Új Honvédségi Szemle 2007/5. szám -p. 40.
- [13.] SZÉP László, HORVÁTH Zoltán: *NATO-transzformáció – a koncepciófejlesztés és -tesztelés folyamata* -In. Új Honvédségi Szemle 2007/5. szám -pp. 19-20.
- [14.] Ref. 10. -p. 39.
- [15.] Bognár Károly: *A háború fogalmának, tartalmának múltja, jelene és jövője* -In. Új Honvédségi Szemle 2005/8. szám -p. 25.

- [16.] Ref. 13. -p. 16.
- [17.] DEÁK János: *Napjaink és a jövő háborúja* -In. Hadtudomány 2005/1. szám p. 29.
- [18.] Ref. 17. -p. 29.
- [19.] Ref. 17. -p. 45.
- [20.] Ref. 17. -p. 45.
- [21.] MOLNÁR István: *A jövő háborújáról, fegyveres konfliktusról* -In. Hadtudomány 2005/4. szám -p. 53.
- [22.] SZENES Zoltán: *Katonai kihívások a 21. század elején* -In. Hadtudomány 2005/4. szám -p. 19.
- [23.] NAGY Zoltán: *A 21. század fegyveres küzdelmeinek irányai és kihívásai a NATO szemszögéből* -In. Hadtudomány 2005/4. szám -p. 13.
- [24.] BRAUN László: *A magyar katonai erő újszerű alkalmazása a 21. században* -In. Hadtudomány 2005/4. szám p. 7.
- [25.] SOLYMOSI József: *Zárszó* (A katonai erő újszerű alkalmazása a 21. század elején c. konferencián)
-In. Hadtudomány 2005/4. szám -p. 211.
- [26.] Ref. 17. -p. 10.
- [27.] HAJMA Lajos: *A háborúval kapcsolatos elméletek változásai* -In. Hadtudomány 2005/2. szám -p.30.
- [28.] NAUMANN, Klaus: *Der Gewalt nicht nachgeben* -In. Truppenpraxis 1999/11. szám -pp. 732-742, -p.799.
- [29.] SCALES, Robert H.: *Urban Warfare – A Soldier's View* -In. Military Review 2005/1. szám -pp. 9-18.
- [30.] SZABÓ György: *A NATO béketámogató műveleteinek tervezési és döntéshozatali eljárásai* -In. Hadtudomány 2005/1-2. szám -p. 65.
- [31.] ÖRLEY György: *A katonai vezetés a műveleti központok rendszerén keresztül* -In. Hadtudomány 2006/1-2. szám -p. 78.